

Vojtěch Pekotě

Prešporštá

obec

V A J N O R Y

O b s a h

strana

Úvod	3 = 4
História obce	4 ~ 250
P r a m e n e	251 ~ 253
Menný abecedný register	254 ~ 270

Úvod

V údolí pod Malými Karpatami leží predmestie hlavného mesta Slovenska, donedávna ešte malá obec, teraz už súčasť Bratislavu - Vajnory.

I napriek tomu, že ich takmer pohltila výstavba mesta zachovali si svoj charakter s bohatou historiou a svojráznym štýlom dedinského rolnickeho a vinohradníckeho ľudu a jeho životného prostredia.

Okolie Bratislavu patrí k oblastiam s najstarším slovanským osídlením, čo dokazujú zachované pamiatky pochádzajúce z doby slovansko-avarskej spadajúceho do 7-8 storočia n.l.. V tejto dobe sa osídlenie sústredilo na stranách Bratislavu smerom na východ, kde sa zistili už vtedy dôkazy o osídlení jestvujúcich Vajnor, potom pri Bernolákove, taktiež pri potoku Čierne Voda kde odkryli archeológovia Veľkomoravské sídlisko.

Podrobnejším štúdiom o lokalite stredovekých dnes už mnohých zaniknutých osád v severovýchodnej časti Bratislavu, zistujeme že celé toto územie bolo podľa písomných záznamov už v 12 a 13. storočí obývané slovenským obyvateľstvom. Len na území dnešných Vajnor boli dve osady, vyššie bola Rača /Račendorf/, nižšie Kostolany, Pafár a Ivánka, Bezen, Lešnica, Monary a severovýchodnejšie pod svahmi Karpat v chotári Sv. Jura boli osady Milej a Bočemír. Jasne ich potvrdzujú listiny, ako napr. svätojurská z rokov 1209 a ďalšie.

pôvod obce
Vajnory

Preto pôvod dnešných Vajnor siaha až do stároslanského obdobia, ešte pred vznikom Veľkomoravskej ríše. Hovoria o tom archeologické doklady s pôvodným názvom Prača. Vznik názvu osady Prača kladú jazykovedci a historici do 9. storočia. S názvom Vajnory sa prvý raz stretávame v roku 1307, ktoré pomenovanie úplne vytlačilo pôvodný názov.

- o -

1214 - 1300

Najstaršia písomná správa o Vajnoroch pochádza z roku 1214 a roku 1217, keď sa spomína prvá osada Dvorník -Szöllős a doložená v listine ako terra udvarnicorum sive "Zeleus". Túto obývali obyvatelia, ktorí boli v osobných slúžbách hradného pána z Bratislavы. Boli napísaní ako "dvorníci" a preto im tento názov pre osadu aj zošiel. Najprv plnili funkciu strážcov mostu a prechodu cez rieku na ceste do Trnavy cez Šúr, ktorý kedže neboli ešte regulovaný, bol v tom čase väznou prekážkou na ceste. Táto osada však v stredoveku zanikla a jej územie je doteď v chotári Jura a Chorvátskeho Grobu neobývané.

Charakter tejto starej slovanskej osady hradných služobníkov sa do istej miery mení po rozšírení vinohradníctva v celej západoslovenskej oblasti v tomto období, takže niekdajší dvorskí služobníci a ich najbližší susedia sa špecializovali na pestovanie vína a týmto sa stali svojim pánom osožnejším. I už vtedy sa stávalo hlavným zdrojom bohatstva mešťanostom a pre ostatné vrstvy obyvateľstva hlavným živobitím z príjmu vinohradov. Touto zábezpečou pre obyvateľov Dvorníka pre svoje životné potreby bolo práve pestovanie vínnej révy.

Prvé vinice v Bratislave boli založené práve vo Vajnoroch už v roku 1217 a až v roku 1249 ďalšie v držbe cisárcov.

Ako druhá osada Pruhonice hradisko je východne s osadou Dvorník. V roku 1237 sa spomína pod názvom "Prachan", potom sa objavuje listinne v rôznych obdobiah, pričom pôvodný názov zostáva nezmenný. Tuk sa nachádza v historických dokladoch doležného v roku 1290 pod menom terua "Prachan", alebo "Prachan".

Túto kráľovskú osadu, ležiacu na mieste dnešných Vajnor, založili obyvatelia, ktorí zase hovorili "prakovníci", lebo boli príslušníci hradného vojska z Bratislavu a ich hlavnou zbraňou užívanou v tej dobe boli praky / prak-vrhač kameňov alebo striel, prakovník-strelec/. Plnili si svoje strážne povinnosti v predmestí Bratislavu, podľahali pod velenie veliteľa hradu a malí povinnosť hlásiť mu prípadné ohrozenia mesta nepriateľom.

Osada bola v tom čase majetkom ostríhomského arcibiskupstva, ktoré patrilo medzi významných pozemkových vlastníkov na území Slovenska.

I keď názov oboch osád je snámy už koncom 13. storočia, predsa podľa zachovalých dokladov sa usudzuje, že jedna z týchto osád a to Dvorník zanikla už v 15. storočí a potom zostáva jeden názov obce ako bude aj uvedené neskôršie /1/.

x

Zatiaľ obe tieto osady v tejto dobe spadali pod správné a súdne riadenie a moci mestu Bratislave a to rozhodnutím kráľa Ondreja III. zo dňa 2. decembra 1291 deňie obce mestským privilégiom, ktoré každoročne na Juraja /24. aprílo/ sa tu volil richtár s priznánimi, ktorí riešili podľa starého zvyku nielen spory, ale osloboďovali po prejednení okrem iného aj od poplatkov z viníc, čo veľmi podporilo rozvoj vinohradníctva a obchodu vína vo Vejnuorech.

x

Ďalšou doležitou výdatnou výsadou bola sloboda obchodovania od mýtnych poplatkov, čo sa vstahovalo aj na bratislavský prístav na Malom Dunaji, kde sa taktiež spomína osada D v o r n í k /2/.

mýtné
poplatky

x

Koncom 13. storočia sa spomína v osadách kostol a predpokladá sa že bol postavený za kráľa Ladislava IV-Kumánskeho, ktorý panoval od roku 1272 do 1290. Ďalej hodnoverné pramene dokazujú, že obec /osady/ už od roku 1279 bola samostatnou farnosťou, takže sa dá predpokladať postavenie kostola pravdepodobne medzi rokmi 1270-1278. Kostol bol spočiatku zasvätený patronke Panne Márie a až neskôr ho zasvätili patrónovi sv. Ladislavovi, kráľovi uhorskému z rodu Árpádovcov, čo neskôr spomínajú aj cirkevní vizitátori ostruhomského arcibiskupstva.

kostol a
fara

x

V tomto čase majetky svetských a cirkevných pozemkových vlastníkov boli roztrúsené, postupne sa však začína prejavovať snaha spájať ich a vytvárať väčšie majetkové celky. V súlade s touto tendenciou prichádza k zmene majiteľa oboch osád Prače a Dvorníka, keď cirkevný majiteľ ostruhomského arcibiskupstva tieto zo svojej diecézy vymenil za inú T a r t o s k e d d /teraz Tvrdošovce/ v nitrianskej župe a novým majiteľom sa stáva Heiligenkreutz, cistercitský kláštor v Rakúsku.

Okrem toho boli aj iné dôvody k tejto výmene, mohli to byť aj predchádzajúce udalosti celouhorského charakteru, ktoré sa dotýkali aj Vajnor. Koncom roku 1241 zasiahol bratislavské okolie ničotný tatársky vpád a hlavne na okoli tieto hordy zanechali po sebe spúšť a skazu keď sa im nepodarilo pokoriť mestu Bratislavu.

Tiež posledné roky tohto storočia boli pre Bratislavu a okolie búrlivé. Najskôr to bola česko-uhorská vojna o rakúske dedičstvo s českým kráľom Přemyslom

Otakarom II. a potom rakúsko uhorské boje.

Azda pre tieto boje, ktoré ohrozovali aj majetky ostríhomského arcibiskupstva, urýchliло jeho rozhodnutie k výmene týchto obcí s ktorou výmenou mali neskoršie starosti nielen cirkevné, ale aj svetské vrchnosti, čo dokazujú dostupné pramene okolo ich výmeny.

X

Najprv sa pozrieme na prvý doklad zo dňa 11. júna 1297 ktorý hovorí, že kráľ Ondrej III. svojim vlastoručným podpisom potvrdzuje výmenu obce Tartoskedd za osady Dvorník a Prača, ktorú výmenu navrhuje ostríhomský arcibiskup Ladomerius. Môžeme sledovať výpis z tohto originálu:

"Ondrej z milosti kráľa Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Srbska, Galície a rodomérie Kumánska a Bulharska, všetkým v Kristu veriacim na túto listinu pozerajúcim, v zdravie v Spasiteľovi všetkých !

Slušnosť nabáda požadovať právo, aby čokoľvek sa niekomu spravodlivým a zákonným spôsobom odovzdáva, alebo zveruje, tu, aby navždy pevné zostało. Preto na všeobecnú žiadosť týmto chceme dospiť k tomu, čo nám ctihodný Ladomerius z božej milosti arcibiskup Ostrihomský nám milý a oddaný tohože mesta stály gróf nám vyjavil, že majetok svoj arcibiskupský "Parachan/-Pračany", menovaný v grófstve prešporskom sa nachádžajúci zo všetkými úžitkami a náležitosťami, z výnimkou toho, čo sa týká desiatkov podľa posledného práva arcibiskupstvu patriacich.

Herikovi, totiž Conrádovi, bratom rehole cistercitov sv. Kríža v Rakúsku, v zastúpení a v mene brata B.- opáta a celého konventu tohože chrámu, listinami splnomocnenia a ich dostačujúcimi vysvetleniami pred nami predloženými dává, odozdváva, zverejuje týmto bratom

výmenu
Prače a
Dvorníka

horemenovaného chrámu odovzdávajúcim zámenou tejž rehole sv.Kríža zvaný Tordaskeddi /Tartoskedd/ v nitrianskom grófstve sa nachádzajúci navždy a neodvolateľne do užívania, ktorej dohode, alebo zámene ako pán kráľovstva a ochranca cirkvi nás královský udelujeme súhlas. Na pamäť veci a večitú tejto stálosť na žiadosť prítomných strán listiny dvojmo vystavené povolujeme pečate našej záštitou posilniť.

Dané rukou ctihoného otca z božej milosti biskupa J.-/meno nečitatelné/.

Oblúbeného a nám oduaného kráľovského dvoru vicekalcelára.

Roku pána 1297 na tretie Idy júnové /11.júna/
siedmeho roku nášho panovania" /3/.

x

Po tomto ešte aj ostríhomská kapitula na čele z arcibiskupom Ldomerom dňa 16.júna 1297 aj po cirkevnej stránke overila súhlasom túto výmenu a tak osady Prača a Dvorník sa odovzdávajú konventu kláštora v Heiligenkreutzu , rádu rakúskych cistercitov pasovskej diecézy za Tartoskedd.

Ostríhomskej kapitule však zostalo nadálej možnosť vyberať desiatky. Všetky ostatné práva a náležitosti patríace osadám ko lúky a pasienky, lesy, stromy, obrobená a neobrobená pôda, tribút, dávky z vína prešli na nového majiteľa už spomínaného konventu cistercitov z Rakúska. Pokial ide o cirkevné desiatky, prepustila ostríhomská kapitula neskôr štvrtinu z nich bratislavskej kapitule, ktorá zase časť prenajímala mestu Bratislavu /4/.

1301 - 1400

A ako to oskráčovalo v tomto súčasnosti okolo rokovania o výmeny týchto dvoch obcí ? predaji

- v Heiligenkreutzi arcibiskup Tomáš Dvorníka a spravujúci toto opátstvo dňa 26. februára 1313 potvrzuje už predtým vydanú listinu Ladomoria z roku 1297 o výmene Prače za Tartoskedd,

- na druhej strane v Bratislave dňa 24. júna toho istého roku bratislavský Šúpan Dietrich, ďalej bratislavský kastelán a slúžení, vydávajú svedectvo o dohode medzi mestom a konventom spomínaného opátstva v Rakúsku aj vo veci hraníc osady Frača,

- na ostatok 30. mája 1316 vo Viedni Mikuláš, opát kostola Panny Márie Škótskej a Ottó, prior rádu kazateľov taktiež potvrdzujú výmenu Prače za Tartoskedd /5/.

X

V tomto období sa zlúčujú obce osady Dvorník a Prača v jednu obec, ktorá je doložená listinne striedavo pod názvami Prača /Szöllős/, Weinern /Weinern sive Parachum/. Už pred týmto obdobím poukazujú odborníci tiež na možnú existenciu osady staršieho slovenského názvu Vinari, čo dosvedčuje jej uvedený mladší nemecký názov Weinern.

X

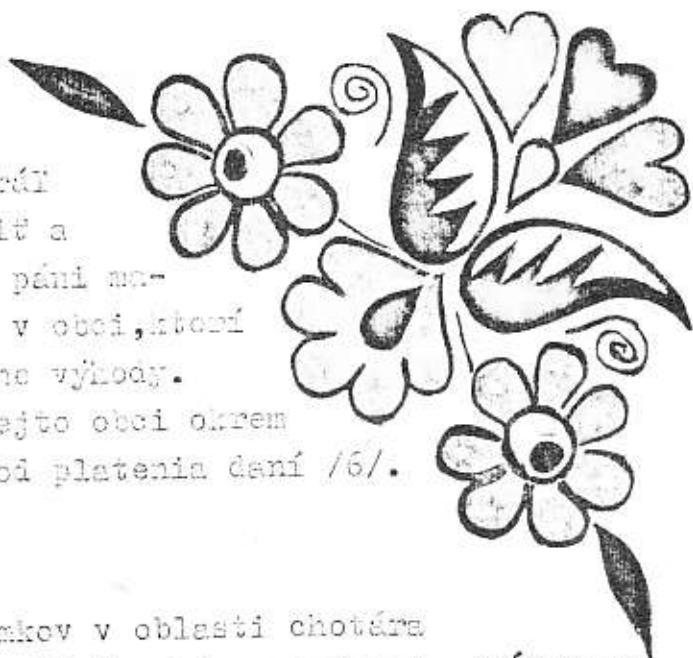
Začiatkom XIV. storočia sú náznaky predaja osady /obce/ v prospech mesta Bratislavu. Prvý takýto záznam je spisaný 13. augusta 1323 vo Vyšehrade v ktorom sa hovorí, že kráľ Karol I. súhlasi s tým, aby Peter syn Bydov a Ján Gumba predali osadu mestu Bratislavu. Avšak hneď o mesiac 20. septembra tohože roka vydáva tento istý kráľ iný dekrét v ktorom mení predchádzajúce rozhodnutie a daruje mestu ako zem Dvorník a pritom aj osadu s majetkom, patriacu dovtedy jeho dvorským služobníkom a tak na základe tejto donácie zostala

spojenie osád v jednej obci

pojednávania o predaji a nájme Vajnor

- 10 -

mestu Bratislavu pod-
ľahnutou obecu až do skon-
čenia feudalizmu. Navyše kráľ
si prial tiež obec zaľudniť a
proto vydal nariadenie, že páni mo-
jetkov a ich slúbovníctvo v obci, ktorí
sa tam usadia, dostanú rôzne výhody.
Práve on poskytol potom tejto obci okrem
iného aj trojročnú úľavu od platenia daní /6/.

x

Ďalší majitelia pozemkov v oblasti chotára Vajnor sa ešte spomínajú svätojurskí a pezinínski grófi v severnej časti, ktorí vo východnej sa spo- minu v roku 1324 ako majiteľ polohospodárskej pôdy gróf Mikuláš, syn Lőkös z Čekliša /Czéklészi Lőkös/, ktorý predtým bol spomínaný, že túto pôdu vlastnili opäť z Heiligenkreuzu /Szenkeresi/ v Račísku. Nie sú však záznamy o predaji, alebo prípadného dedenia týchto majetkov. /7/

grófski ma-
jiteľia cho-
tára v obci
Vajnory

x

V tento období prichádza pravdepodobne k ďalšiemu doosídlovaniu okolia Bratislavky, lebo aj do Vajnor prichádzajú noví usadlenci. Svedčí o tom nariadenie zo dňa 30. novembra 1344 z Vyšehradskej kráľom Ľudovítom I., v ktorom sa zakazuje prekážať tým, ktorí chcú zem Dvoraník osídlit a tam sa usadiť. Toto rozhodnutie kráľa musel zobrať na vedomie aj bratislavský župan so sídlom v tom čase v Budíne zápisom 8. mája 1348. Sím kráľ dokonca berie do ochrany týchto nových usadlíkov /8/.

doosídlovanie
obce Vajnory

x

Vedľajšie sú verky k církevným pozemkom v obci. výpredaj
Zad si, no odľustvo cisterciánov v tom čase nemalo vinic vo
dostatok peňazí, icho začínať predávať časti svojich Vajnoroch
posemkov, najmä vinohradov v chotári v prospech
mešťanostiev z Bratislavy. Svedčí o tom okrem iných
jeden z prvých zápisov o súhlase opátstva v Heiligen-
kreutzi zo dňa 1. februára 1348, kde opát Konrád
a konvent v tomto kláštore schvaluje predaj vinice
Petrovi, synu Benonho z Mače. Ďalej Jánovi synovi ríchtára Jakuba z Bratislavy. Potom sa predávajú ďalšie vi-
nice druhému synovi ríchtára Jakuba Mikulášovi. I tu
zrejme platilo perekadlo, že kto dá viacej-skorej kúpi,
tobžď bratislavský ríchtár /9/.

Takto sa stávajú postupne majitelia mnohých pred-
tým církevných vinohradov nielen rodinní príslušníci
menovaného ríchtára /ovšem tieto vinice boli neskoršie
skonfiskované, t.j. zabraté/, ale k vlastníctvu vynikajúcich
viníc prišla aj ďalšia smotřina bratislavských pánov a
mešťanostiev.

x

Aby sa však predsa nepreradvali vinice aj iným obyvateľom mimo Bratislavu, udeľuje 25. januára 1355 v Budíne kráľ Štefan II. bratislavským pánom predkupné právo na Prahu a iné osady z majetkov konventu z Heiligenkreutzu a v ďalšom bude zakazuje predať obec iným občanom než z Bratislavy. Získaním predkupného práva sa mešťanostovia zabezpečovali najmä proti grófom z Jura a Pezinika, ktoré zámery grófov boli namie-
rené do snahu o církevnej časť posemkov Vajnor, ale i priamo často násilne zaberali ich úrodu /10/.

x

Predkupné právo potvrzuje aj palatín Mikuláš Konth v Bratislave dňa 22. septembra 1358 s tým, že túto listinu kráľ Štefana II. schválila nielen kresťanská, ale aj močorská. Zároveň oboma kúpmi bola vydaná listina o provedenej reembudkcii /rozslohy/ obce Dvorník /11/.

x

predkupné
 právo na
 obec Vajnor

súhlas
 palatína
 na právo
 o predaji
 obce

Zad sa,že tieto nariadenia neboli však so volí majiteľom vinic a to grófom z Jura a Pezinkou,ako aj grófovi z Čeklisa,lebo všetci sa naraz začali domácať časťí pozemkov s chotára Vejnor rôznymi spôsobmi ako to dokazujú svedčiné argumenty proti uvedeným grófom:

spory o
pozemky s
grófmi z
Juru a inými

- konvent kláštora sv.Martína na Panónskej hore vydáva 7.januára 1359 svedectvo o vypocutí svedkov notárom Štefanom, podľa ktorých zem Dvorník patrila vždy k Bratislavé a nie grófom z Jura, Pezinkou ani iným,

- palatín Mikuláš Konch vo Vyšehrade 12.mája 1360 prepisuje mandát rábskej kapituly medzi Prašou, Dvorníkom, Čeklísom, Ivánkou a Eberhardom,

- ostruhomská kapitula v jej meste vydáva 12.januára 1361 tiež svedectvo už ako obranu pre občanov Dvorníka proti grófovi Peterovi z Jura,

- na ďalšom pojednávaní vo veci držby obce a chotára 7.januára 1361 vo Vyšehrade znova palatín Konch pri-sudzuje Dvorník Bratislavé, čím sa skríšili a zmarili ná-roky na časť tohto chotára aj pre Mikuláša ,grófa z Čeklisa a ďalšieho grófa z Jura Jana /12/.

x

Avšak zni tieto nariadenia neboli zo strany grófov reambulácia rešpektované,ba préve naopak.Na ich adresy boli nanášané chotára ďalšie ponosy zo strany majiteľov pozemkov vo vajnorskem chotári.Preto bol znova nútenej palatín vo Vyšehrade v me-siaci septembri 1363 riešiť t to záležitosť ako nedokončenú. Nariaduje ostruhomskej kapitule previesť reambuláciu hraníc chotára obce Dvorník v prospoch mesta Bratislavu proti nárokom grófa Petra z Jura.Na to hned v krátkej dobe ostruhomská kapitula oznamuje výsledok palatínovi o vymenovaní chotára Dvorníka a zistenie,že Dvorník a Prača sú jedna osada - obec /13/.

Na to 24.januára 1364 vydal palatín nariadenie a príkaz aj bratislavskej kapitule,aby po overení správnosti chotára obce prijala prísnu bratislavského richtára a osiem príslušníck,ktorí mali príslušou potvrdiť,že akto je to

vlastne a oboma osadami, či j s tiež uvládli, alebo
len jednu obec. O nejakej ľavej pravde bratislavská
kapitula správu priamo palatínovú s tým,že nielo
krumice chotíru Dvorníku sú súdne, ale aj osady
Dvorník a Prača sú súdne /14/.

x

Pri tomto poslednom pojednávaní o tomto sporе
boli zástupcovia mesta dokonca fyzicky napadnutí grófmi bitky s
z Jura Petrom, Tomášom a Jánom a to sa účinnej pomoci
nejstých svojich poddaných, kde sa mali okrem slovnej
potyčky vymieňať aj "ručné" násory a aj palice si
prišli na svoje... A tak bratislavská kapitula ihned
na druhý deň po tomto incidente hľada mesto o výčiu
ochrany svojej osobnej bezpečnosti. To jej sice bolo
aj ciboré, ale bolo užito platní-nič sa nevybaivilo /15/.

x

Pre tieto ĥaste spory v súode s privilégiom
predkupného práva, opátstvo cisterciánov v Heiligen-
kreutzi začína prenajímať v nasledujúcich rokoch
svoju osadu Vajnory mestu Bratislavu. Prvý doklad o
tom hovorí z dňa 14. marca 1372, keď sa uzatvára ná-
jomná smluva o prenajatí obce a majetku Dvorníka, okrem
"dvora Sv.Kataríny". Hned na to 4.apríla toho istého
roku bratislavská kapitula prepisuje mandát kráľa
Ľudovíta II., podľa ktorého nemajú jurskí grófi si
robiť nároky aj na Praču, ba práve naopak, povoliť
mestu Bratislavu, aby ju prijala ako obec od menovaného
kláštora ako "feudum", /16/

prenajímanie
majetkov a
iných nále-
žitostí

x

Smetný knyž, ktorý bol obsoenaný s dlhotrva-
júcimi spormi medzi majiteľmi posadiek z Vajnor a úlavy zo
jurskými grófmi a jeho kumpánmi, v snahu "udobriť" si strany
obyvateľov obce, im oznamuje že ich odberiemeňuje od ľasti
daní a rokom 1375 zaisťuje aj vyberať myto v prístave vo
Vajnorech, čo bolo potvrdené aj novým kráľom Žigmundom v
júli 1389 spolu s bratislavským richtárom /17/.

úlavy zo
strany
kráľa pre
Vajnory

x

Koncom tohto storočia podľa cirkevných záznamov sa dokazuje, že farnosť "Parachan" dostala sa v roku 1390 do súpisu listín mesta Bratislavы /FÉJÉR, C.D.X. VII, 313, a z roku 1397 /PÉTÉRFFY I./

Vajnory v
súpise listín

-o-

1401 - 1500

Začiatok ďalšieho storočia bol znakom prejaveneho zdanlivého upokojenia grófov z Jura, čo vysvitá s predajom vinice v roku 1407 zvanej "Langwingarten", ktorú predáva gróf Peter z Jura v pračianskom chotári istému Tomášovi Kramerovi z Bratislavы /18/.

predaj viníc
a iné zo
strany grófov
z Jura

Toto zdanlivé uspokojenie nastalo snáď aj tým, že i jurskí grófi si našli svojho zástancu v podobe nového palatína, ktorým sa stal Mikuláš G a r a i . Tento v januári 1412 si predvoláva k sebe grófov a dožaduje sa od nich, aby si uplatňovali prednostné právo v držbe Dvorníka a jeho časti chotára. Nie je známy výsledok týchto rokovanií, ale zrejme tu nastal asi tlak bratislavských pánov a tak sa naostatok stáva že všetky majetky a pozemky zostávajú ich vlastníctvom tak ako do tej doby /19/.

x

Na druhej strane si pre zmenu ťažkali aj mestni cirkevnici na mestských pánov z Bratislavы, ktorí im medzitým odňali tzv. u r n u , podľa ktorej mali právo požadovať poplatky za víno v obci, lebo z týchto poplatkov sa kryli náklady na opravu kostola a hradila sa aj čiastočne mzda miestneho farára. Preto sa v októbri 1431 podáva bratislavským pánom svedectvo cez kapitulu v zastúpení jej predstaveným Mikulášom C e - l e a r i u s o m , ktorý v mene kapituly ostro sa ohraňuje proti oňatiu urny /20/.

odňatie
urny vo
Vajnoroch

x

Významným postavením Bratislavy, ako už pod-
danských obcí, je tzv."Zlatá bulla" kráľa Mateja z
roku 1464, kde ďalej posilňuje právomoc bratislavskej
rady aj s privilégiom v roku 1468, ktorým sa udelenie
právo meča, t.j. rozhodovať aj hrdelné prípady.

Zlatá bulla
kráľa Mateja

Ďalej sa Bratislavu a ich poddanských obci
týkajú aj celoštátne reformy spôsobu vyrubovania
štátnej dane. V smere zvýšiť príjmy štátnej pokladnice
mení kráľ Matej dovtedajší spôsob vyrubovanie dane
tzv. d i k y , ktoréj základom bola poddanská usad-
losť na daň podľa domácností /komínov/ vo výške 20
denárov ročne, neskôr až jeden zlatý. Okrem to poddaní
platia zemepánovi ročne jeden až tri zlaté, odvádzajú mu
plodinový desiatok, konajú roboty a cirkvi a sú povinní
desiatou časťou svojej úrody. Postavenie poddaných zhore-
šil úplný zákaz stahovania, ktorý zmiernilo až nariadenie
z roku 1486 /21/.

-o-

1501 - 1600

V tomto storočí, najmä v jeho začiatku, budeme
svedkami častého vyjednávaní nielen nájmu, ale už aj
predaja celej obce opátstvom v prospech mesta Bratis-
lavu. Začiatok to má v Heiligenkreutzi 13.apríla 1509,
keď M i c h a l , opát kláštora oznamuje bratislavskému
mešťanostovi, richtárovi a radcom, že poveril svojich
kláštorných bratov na dohode, kúpe, alebo aspoň prenájmu
dvora a kaplnky sv.Kataríny a Vajnor. O desať dní na to
v Bratislave berú toto bratislavskí páni na vedomie a za
prítomnosti oboch strán sa vydáva svedectvo, podľa ktoré-
ho d á v a opátstvo mestu Bratislave na dobu 10 rokov
do prenájmu dvor, kaplnku a obec Vajnory za 24 denárov
ročne /22/.

nájom, alebo
predaj obce
Vajnory pre
Bratislavu

Dôkazom toho, že vajnorský kostol bol spočiatku patrón zasvätený patrónke Pannie Márii svedčí doklad z 10. kostola decembra 1518 v ktorom je zmienka, že "farár Ján M a u s e r prehlasuje, že sa zrieka provizora v kostole Panny Márie vo Vajnoroch, kde bol menovaný richtárom, mešťanostom a radnými" /23/.

x

Po uplynutí desaťročnej lehoty o prenájme dvora sv. Kataríny a obce Vajnor, prichádza k ďalšiemu rokovaniu medzi mestom Bratislavou a opátstvom o nastávajúcemu prenájme, alebo dokonca o predaji obce. Prvé takéto jednanie sa koná 11. júna 1519, keď sa za opátstvo poverujú opát Bernارد, ako ďalší Ján, ktorí po niekoľkomesačnom pojednávaní s mešťanostom, richtárom a radcami konečne uzatvárajú 19. februára 1520 v Bratislave dohodu zatial o nájme. V podmienkach sa hovorí, že okrem nemovitostí sa dúvajú do prenájmu aj ďalšie majetky opátstva a to pole, lesy /drevo/, rybníky, lúky a stráne. Všetko sa dáva pritom do správy kastelánovi z Bratislavu Wolfgangovi Rözendorffovi, ktorý bude povinný ročne podávať vyúčtovanie a bude zároveň celému kláštoru za celý majetok zodpovedný /24/.

O dva roky neskôršie, 1. júna 1522 ďalší opát Viliam /spomínaný aj pod menom Wilhelm/ a konvent navrhujú zmluvu s bratislavským mešťanostom, richtárom a radcami v Bratislave uzatvoriť už o celkovom odpredaji obce, kaplnky a ostatných pozemkov v chotári oddôvodňujúc to tým, že veľmi súrne potrebujú peniaze na vybavenie a vyzbrojenie vlastného vojska proti Turkom /25/.

Po ďalších pojednávaniach prichádza k dohode 30. júna 1523 tak, podľa ktorej opát Viliam v mene kláštoru odpredáva mestu zatial polovicu ponúkaného majetku za 1.050 rýnskych zlatých a za týchto podmienok

aj dohodou ju podpisali obe strany. Prvú splátku za námjom prevzal v mene konventu opát William v apríli 1524 od mestunostu, richtára a radcov vo výške 500 libier fenigov /26/.

Zrejme asi ani tieto peniaze nestičili na výzbroj a výstroj vojska pre opátstvo, lebo už 26. marca 1525 prichádzajú k ďalšiemu obojstrannému vyjednávaniu, ale už o odpredaji celého ich majetku. Za opátstvo na tomto pojednávaní boli zastúpení literát Ján, kustus Filip, Wolfgang, Hieronymus - všetko z konventu cisterciánov opátov z Heiligenkreutzu. Z ich návrhom potom poverujú dokončiť pojednávanie v konečnej fáze o predaji celého majetku svojho právneho zástupcu odborníka menom Wolfgang Tandler z Viedne. Za mesto Bratislavu boli poverení s nim rokovať zástupcovia mesta Ján Cesarius, ako aj Wolfgang Preis /27/.

x

Obe stránky sa dohodli 28. marca 1525 v Bratislave už o odpredaji celého majetku a tak dvor sv. Kataríny, ako aj obec Vajnory aj so všetkými majetkami v chotári by sa mali stať majetkom mesta a jedine toto ako majiteľ bude v budúcnosti správne rozhodovať o jej ďalšom osude. Dohodu oboch strán o predaji a kúpe schvaluje 21. mája 1525 v Budíne aj kráľ Ľudovít II., čím sa Vajnory definitívne stávajú majetkom mesta Bratislavu a ako poddanská ich obec ešte celých 323 rokov /až do roku 1848/, kedy bolo zrušené poddanstvo/ bola ich vlastníctvom /28/.

obec Vajnory
majetkom
mesta Bra-
tislavy

O dôvodoch tohto odpredaja a kúpe musel bratislavský richtár a radcovia informovať aj palatína, že tento majetok sa menil aj z toho dôvodu, že boli stálé spory o majetok v chotári s grófmi z Jura, Pezinča a Čeklise, hlavne pokiaľ sa týka vinohradov a časti lúk a pasienkov v chotári obce.

x

A ako reagovali menovaní grófi na tieto rozhodnutia a dohody? Svojským spôsobom, hásilim, na čo doplácali len a len poddaní oboch strán. Preto si všimnime svědectvo

odveta
grófov
z Jura

bratislavskej kapituly zo dňa 9. júna 1530, kde sa hovorí o proteste ríchsúra Michala F i c e h e r a, ďalej redcov proti grófovi z Jura a Posinku, lebo dal uviesť ich poddaného z Vajnor Jána G o r o n i t z a, ktorý v sebaobrane zabil grófovho poddaného Mikuláša Mikuličku, ktorý sám vyprovokoval bitku. Gróf napriek tomuto protestu odmietol vydáť späť Goronitzsoj vajnorskému riečtárovi Matúšovi Š t e f a n o v i , i keď sami Bratislavčania boli ochotní zaplatiť za zavraždeného Mikuličku 220 zlatých. Naopak, gróf zakázal bratislavským obyvateľom prechádzať cez jeho územie bez zaplatenia mýta /29/.

Ešte dlho sa potom hľadali príčiny zvád na oboch stranách, lebo páni z Jura, ale aj z Bratislavu svojich poddaných priamo podnecovali do týchto sporov. Krádež dreva, stínanie stromov, zakladanie požiarov v lesoch, pasenie dobytka na cudzích lúkach, krádež dobytka najmä koní a väznenie poddaných boli na dennom poriadku.

x

Život poddaných vo Vajnoroch sa ani po ďalšej biede smene majiteľa príliš nezmienil. Voči novému zamepánovi, tak ako predtým opátstvu, museli plniť poddanské povinnosti. Bratislavskí páni mešťania včak na druhej strane kúpou Vajnor len získali stabilnými príjmami, hlavne z vinohradov a takto si posilnili svoje hospodárske sázemie. Preto sa Vajnory razom stávajú najvýznamnejším a najvýnosnejším majetkom mesta /30/.

x

Hospodársky vývin v Bratislave a okolitých obciach, teda i Vajnor, v XVI. storočí ohrozovalo po celé dve storočia turecké nebezpečenstvo a protihabsburské povstania vo vnútri krajiny. Časté obliehanie mesta a stálé vojenské kontribúcie nemohli napomáhať jeho rozvoju, ale akô zapríčinovali jeho úpadok, či sa nachádzali turecké vojská tesne pred Bratislavou, alebo ďaleko od nej. Aj vo Vajnoroch boli viackrát ubytované

život obyvatelstva počas tureckých vojen

Žoldnierske vojská, alebo prechádzali cez ne, čo výrazne sa prejavilo drancovaním majetkov a príbytkov obyvateľov obce. Vajnorskí poddaní sa tiež museli súčasťovať pri stavaní a udržovaní protitureckých opevnení a aj na opevnení bratislavského Podhradia pri vyhotovovaní násypov, na čo používali drevo z vlastných lesov. V dôsledku vojnového stavu sa zvyšovali aj pre vajnorských poddaných povinnosti pri zaobstarávaní obživy pre vojsko lebo stále sa zvyšovali náhradné dávky. Ďalej poddaní dodávali od každej porty poddanskej usadlosti jedného jazdca, žold pre neho, koňa s krmivom, poskytovali potahy a na vlastných vozoch vozili zbrane a iné veci, ktoré odovzdávalo vojsko pre mesto Bratislavu. Vari najväčšiu tarchu cítila obec v dodávke koní, lebo takto poddaní strácali ťažný dobytok /31/.

x

To sa už potom vie, že poddaní vo Vajnoroch to cítili na svojej koži najviac. Počas ohrozenia mesta ale aj inokedy, prevádzali sa neustále súpisu verbovancov, prebiehala rekvíracia slamy, sena, požívne, súpisu domov na ubytovanie vojsk - to všetko znášala chudoba poddaného ľudu v mieste až do krajinotí. A tak nečudo, že po tolkých utrpeniach začali sa množiť ponosy a úpenlivé prosby na riešenie týchto problémov v prospech domáceho obyvateľstva. Prví sa hlásili stážnosťou k richtárovi a meštanostovi opáti v roku 1522, ktorí vo svojej stážnosti uvádzajú, "že príjmy z osady /Vajnor/ sú pre nich také nízke a malé, že napríklad nestačili v tejto dobe ani na vydržiavanie miestneho farára a že sami opáti museli v tejto vojnou postihnutej dobe zaplatiť za odsun španielskeho vojska 350 zl., ktoré tu bolo počas častých nájazdov tureckých vojsk ubytované" /32/.

Aj sám vajnorský richtár a jeho radcovia sa obracajú priamo na panovníka krála Ferdinanda I., aby im nekládol nové bremene pri odovzdávaní naturálií pre žoldnierov, pretože pre veľkú chudobu nemôžu ich plniť /33/.

A ke nepomohli žinene
smešnosti, ani prosby, lebo opäz
bol skutočnosťou o čom svedčia
tieto záznamy:

- v júli 1578 z Bratislavského informačného infor-
muje František E s t e r h á z y
Bratislavského richtéra a radev o
umiestnení vojakov a Žiada, aby im povolili
vstup do Vajnor aj v tom prípade, že by hrozilo
že narobia menšie škody,

- v auguste 1596 sa usmiesli v Bratislavave
richtár,meštanosta a radevia, ktorí Žiadajú všetky
stavy,aby neprekážali obyvateľom Vajnor a Lamača
pri dodávke chleba,ovsa a iných naturálií pre
vojsko /34/.

-o-

1601 - 1700

Pri prelome tohto storočia sa nachádzajú aj
ďalšie úplnivá prosba zo strany vajnoráckeho fa-
rúra Mateja B e l u c k é h o , a to z roku 1604,
ktorý v súčasnosti udáva bratislavskému senátu ako
patrónovi, že prítomné vojaci v obci ho celkom
olúpilo a priviedlo takmer na mizinu. Po tomto
nastáva obdobie, keď fara bola takmer opustená
na dlhé časy.

Veru nepomáhalo nič, samotný senát v meste mal
aj iné a veruže nemalé starosti, lebo vo vnútri
mesta sa niekolikrásy za sebou vyskytla morová
epidémia /1575 až 1578, 1607/, takže títo boli radi
že sú Soldnierske vojská z dosahu tejto hroznej
choroby a ktorej následky by pocítili aj samotní
mešťania. Ba dokonca v októbri 1604 vo Viedni Žiada
slobodný pán E r n e s t bratislavského richtéra
a radev, aby zariadili ubytovanie pre dva batalióny
vojska vo Vajnoroch /35/.

morovová
epidémia
počas vojny

Za veľmi ťažkých životných podmienok v 16 a 17. storočí počet obyvateľstva v dôsledku týchto vojen, kde iste padlo i niekoľko vajnorčanov, stagnoval. Z roku 1546 sa zachoval azda najstarší zoznam obyvateľov Vajnor. Podľa neho žilo v obci v tom roku asi 70 rodín. V nasledujúcich sto rokoch nepresiahol počet čísla 91 a v desiatkových knihách Vajnor z roku 1657 je zapísaných iba 74 mien. V ďalších rokoch začal počet obyvateľov stúpať a koncom storočia žilo v obci už 122 rodín.

stagnácia
obyvateľstva

Roky od polovice 16 do polovice 17. storočia sú poznačené veľkou migráciou obyvateľstva a vo vajnorčských desiatkových knihách sa objavuje veľa chorvátskych mien, ale aj maďarských. Boli to utečenci, ktorí s celými rodinami utekali pred tureckým vojskom, aby sa tak vyhli plieneniu, zabíjaniu a odvádzaniu do tureckého otroctva zo svojej pôvodnej vlasti.

doosídlovanie
Vajnor inými
národnostiam

Časť chorvátskeho obyvateľstva sa usadila v blízkosti Bratislavы a vytvorila si obce Slovenský a Chorvátsky Grob v severovýchodnej časti od Bratislavы, ktoré na západnej časti mesta sa uchýlili chorvátsky usadlíci v oblasti Lamača, Devínskej Novej Vsi a Záhorskej Bystrici. Aj vo Vajnoroch sa usadilo niekoľko rodín, čo dokazujú jestvujúce mená ako Antalič /teraz už Antalicz- z maď. Antalicz/, Benčič, Hržič, Jurkovič, Krištofič, Sobolič, Svitnič a Vlašič.

Z južnej časti Uhorska prichádzajú usadlíci maďarskej národnosti ako svedčia o tom tieto mená: Balogh, Glonetz, Jaszlovsky, Kucsera, Múcska, Takács, Vitáloss.

Medzi starousadlicke vajnorčske rodiny, ktoré tu prešili všetky nepokoje a ťažkosti a s ktorými sa stretnávame už v roku 1546 /a žili tu iste aj skôr/, sú mená Axamitovci, Číkovci, Feketeovci, Fašungovci, Grebečiovci, Hádajdyovci, Polákovci, Srnovci a Zemanovci /36/.

Všetky tieto národnosti v priebehu dvoch nas-nestávajúcich storočí splynulo s pôvodným obyvateľstvom, ktoré sa skôršie doosídliilo a to podľa ústneho a písomného podania neb. profesora a slovenského historika Juraja Hodála, ktoré obyvatelstvo malo príjsť z Moravy od mesta Kyjova. Stalo tak údajne ešte za prvých nájazdov tureckých vojsk, keď následkom takéhoto jedného hrozného nájazdu bola obec Vajnory takmer úplne vyhorená, pričom richtár bol státý na kláte na námestí, stárež dorúbaná, deti s matkami a súčimi chlapmi zobraťá do zajatia a otroctva.

doosídlenie
Vajnor moravským obyvateľstvom

Kedže v obci bola aj časť vojenskej posádky hradného pána a plnila si dôležité vojenské poslanie, bolo túto spálenú zem treba znova doosídliť. Malo sa tak stat na základe vydaného královského dekrétu a volba mala padnúť práve na obyvateľov z Moravy a preto majú vajnorčania od tejto doby tvrdé moravsko-záhorácké nárečie, ba navias podobné prvky ženských a časť aj mužských krojov. Je zachovaná a poznačená časť ludo-vých zvykov a spevov týmito moravskými prvками...

x

O možnosti doosídlenia týmito moravskými obyvatelmi svedčia aj rôzne spisy z úradných pojednávaní, ktoré boli už v tomto období v niektorých prípadoch písané moravsko-slovenským nárečím a takto vajnorským obyvateľom na týchto pojednávaniach lepšia prístupná. Preto sa pozrieme do niekoľko zápisov, ktoré sa zachovali z obecného úradu "Prešporskéj obce Vajnory", ako aj z iných prameňov, kde sú už jasné tieto prvky aj terajšieho vajnorského nárečia.

pôvod vajnorského nárečia

x

Jednou zaznačenou stážnosťou obecného úradu z Vajnor, bola stážnosť spisaná dňa 11. mája 1643 proti počinaniu si jurských pánov súdcov a poslaná do mesta sv. Jura. V tejto sa hovorí:

stažnosť na pánov súdcov zo sv. Jura

"- pozdravení od Pána Boha všemohúčeho Vašim
opatrnostiam a súsedskú lásku vinšujeme a
vinšovat neprestávame. Pri tom v znulosť
uvádzame Vašim milostiam a na vedomie dá-
vame na stranu niektorých vašich pánov
sudcov, ktorí chovajú chrtý a chodia na po-
lovačku po našom chotári, v tom by sme ne-
mali za zlé, keby nám škody nečinili, ale viete
Vaše opatrnosti vyslyšené čím bud Pán Boh
pochválen, žitá sú zelené a raži tiež metajú,
a na to vaši niektorí páni susedi nič ned-
bajú, ako dnešného dňa stalo sa od vašich
niektorých susedov po našich žitách chodili
jak s koňmi tak i s drtmi, tak že nemalú
škodu učinili v našich žitách.

Vidiac to naši niektorí susedia, alebo
hospodine, ktoré boli v žitách, niektorí orali,
ich napomínali, aby toto nečinili, ale oni na-
vzdory behali po žitách, jestli tak bude, ute-
čieme k našim pánom. Preto prosíme pokorne a
ponížene, aby ste ráčili takýmto ľudom vynadat,
aby to viacej nečinili, lebo by sme rád s Vašimi
Opatrnosťami / v moc / a ochranu Pána Boha po-
rúčame.

Rychtár aj obec poctivá Vajnor vaší
úprimní susedia- " /37/ .

x

Počiatky národnej kultúry v Bratislave a jej
okolia v 17. storočí zastihlo mladých štúdiachtivých
a nadaných žiakov z obecných škôl k záujmu študovať
aj na vysokých školách, ba aj na rôznych univerzitách
či už na Slovensku, alebo v Čechách a inde. Máme zmienku
aj o prvom rodákovi z Vajnor menom Juraj R a j k o -
v i č /Slavus Pracensis/, ktorý v roku 1645 odchádza
študovať na trnavskú univerzitu. Tento sa však po skon-
čení štúdií do rodnej obce nevrátillebo podobné meno
sa už vo Vajnoroch neobjavilo /38/ .

prvý obyvateľ
obce na vy-
sokej škole

x

Jeden z ďalších zachovalých dokumentov, ktorý sa zachoval pri "Prešporské obce Vajnory" a je spisaný vajnorským nárečím, zachycuje pojednávanie jednej rozvetvenej rodiny:

testame nt
jednej vajnorskej
rozvetvenej
rodiny

- dňa 5. marca 1648 za rychtárstva múdrého a opatrného Srnu Martina, ďalej konšelov, menovite Matúš Bálenta, Vincent Kubáčka, Michal Bucha, Jakub Nésaroša - skladá syn Martin Antalics svojmu otcovi Tomášovi Antaliczovi za dom 30 f., a Mikuláš Bálent zo svojich peňazí 30 f., teda spolu 60 f. Poneváč má Martin Antalics jedného syna od dcéry Matúša Bálenta menom Dorotu a ak Pán Boh by nezachoval v štastí pri živote a ho povolať ráčil z tohto sveta, aby z domu to dieťa menom Kuba malo svoj po diel, čo bude na neho svedčiť. Ale avšak aby Martin Antalics, sestry, ani brat, do toho domu nič nemali, ani sa tam nenastahovali.

Toto sa stalo v rychtárovom dome Martina Srnu v prítomnosti horepodpisanych dňa a roku označené.

P.S. - Poneváč predkladá Matúš Bálent svojich peňazí v sume 30 f., a keby dieťa menom Kuba zomrelo, aby ďalšie Matúš Bálentove deti mali tieto peniaze vrátené.

- dňa 18. marca 1648, za rychtárstva Martina Srnu a konšela Matúš Bálenta odovzdávajú peniaze Martinovi Vrbovskému ako sirotné za nebožtíka Németh Martina v sume 17 tvrdých toliarov a to tým spôsobom ak by Pán Boh Martina Vrbovského z tohto života šťastne povolať ráčil. Ďalej aby sa jeho sirotám z jeho majetku polovicu a ďalšiu polovicu zo strany jeho manželky dané. Peniaze sa požijú za tým cieľom, aby sa nepoužili na iný účel, než na životibcie detí, alebo sa vrátili späť Németh Martinovým sirotám.

- dňa 17. januára 1656 sa v zázname hovorí už o skorej smrti siroty Németh Martina, ktorá sirota sa odobrala z tohto sveta skrz skorú smrť. Preto majetok

17 tvrdých toliarov sa rozdelí takto: v stavanie
3 krížov, odslúženie 4 omší a ostatné na chrbát Pána
vo Vajnoroch a vyplatenie dlžôb v obci.

Likvidácia týchto pozostalostí bola prevedená
17.januára 1663 a overená ako splnená za prítomnosti
richtára Adama Srnu, prísahyňov konšelov Jakuba Ké-
saroša, Matúša Bálenta, Ján Čzíka, Martina Antalicza a
za obec boli zastúpení Ondráš Vaydi a Lukáč Vitáloš.

- v roku 1665 v piatok pred sv.Luciou daruje
Juro Vrbenský pre obec 10 zlatých, 4 f., a dva okovy
vína mimo interessa / z toho 10 zlatých na kostol/.
Prítomní a podpisani sú za prísahyň Juraj Čzik,
Tomáš Polák, Juro Vrbenský, Martin Antalics, za obec
Juro Valček, Michal Fukovsky, Martin Axamit, Martin
Grubiša a Martin Hubáček.

/poznámka/- táto listina bola napísaná a dobre
zachovaná okrem prvého svedectva, ktoré bolo prečiar-
nuté a jeden list "in folio/" vytrhnutý. Zápis bolí
prevedené pri Prešporskej obci Vajnory /39/.

x

V tomto období po všetkých úradoch prevládala
v meste maďarčina, čiastočne nemčina ako aj latinčina. Stále však silnejúca slovenská zložka si vymieňuje
osobitnú pozornosť mestskej rady, ktorá niekedy už
prerokúva záležitosti aj po slovensky. To dokazujú
predtým uvedené zápis v knihách, ktoré zápis ako
viidno sú poznačené silným západoslovenským prvkom
nárečia. Ba niektorí mestskí zamestnanci skladajú
prísahu po slovensky tak, ako sa to zachovalo v mests-
kej knihe prísah z roku 1698, v ktorej sú aj slo-
venské prísahy formule pre richtárov, konšelov /pri-
sažných/, strážcov viníc a lesov, pre ktorých všetkých
bola táto prísaha totožná podľa nižneuvedeného textu:

" Ja N.Přisaham Panu Bohu Otcę Šynu Duchu
swatemu, Trojici Swate, Niestu Presspurku a
Panu Burgmistrovi, gakožto nim milostiwim

slovenská
prísaha rich-
tára a zás-
tupcov obce

Pánmu a Obci nassi Vajnorskéj,že věrnym kich-
tařem /konsselem/ chcem býti,nehledíci mi
neprátelestvju,mi Darúw,mi beznošt,mi Příz-
nivost,než /li/ jednomu Každemu gak Chudobnemu,
tak y buhatemu,spravedlivest chcem učiniti,
wdowy ſy Sýrotký w jejich spravedliwych věcem
chcem braniti,sskodu Mesta Presspurka u Obci
nassi wedle me neÿwetassi moznosti chcem od-
wracowati a věci tajne zamlčeti.Tak mi Pan
Buh pomahej,Blahoslavena Panenka Maria a wsečkj
Swátj,a jeho swate Ewangelium".

Starodávnosť vinohradnickej tradície V.jnor doka-
zuje aj ich pečať s ich obecným erbom /Sigillum Pra-
chenze z toho istého roku/ v ktorom ako symboly obce
sú uvádzajú strapec hrozna a vinohraunicky nôž velmi
starodávneho tvaru,ako aj názvy vinohradnickeho chotára
z ktorých niektoré pochádzajú ešte z Veľkomoravskej doby /40/.

vinohrad-
nický erb
obce

X
Obecné záležitosti vo Vajnoroch v tom čase spra-
vovala obecná rada,zložená z richtára a 4-5 prísaž-
ných.Richtára volili na návrh vrchnosti každoročne
ako v meste na Juraja /24.apríla/.Zvolený richtár
spolu s prísažnými skliali prísahu pôvodne do rúk
miestneho farára v kostole,neskôr pred bratislavskou
radou.V jnory mali svojho vinohradnickeho hájnika
/custus vine..rum/,lesníka /custus silvarum/,ako aj
hlásniku,pastierov,sluhu pre výetko,bubeníka tzv.
"kižbíra",neskoršie aj dvoch hadinacov na periadok v
obci,ktorí boli tiež platení z obecnej "kase".Táto
samospráva obce však bola predsa závislá od mesta
ako od svojho zemepána.Toto sa dá zistíť aj v Mesta-
kom múzeu v Bratislave z ročnych vyúčtovaní poddan-
ských obcí a ich povinností-renty z ktorých aj z
Vajnor plynuli mestu veľké príjmy vo forme daní a
natúrálnych dávok.

obecná rada
vo Vajnoroch
a ich funkcie

v jnorských poddaných v prípade trestných záležitostí súdil bratislavský súd, neskôr vo funkcií zemepánskej stolici - p r o t o c o l l - d o m i n a l u m . Podľa uložených potvrdeniek v Archíve mesta Bratislav., pracovali vajnorskí poddaní na robotách až do zrušenia poddanstva v roku 1848.

Dozor nad robotami a odovzdávanie naturálnych i peňažných dávok zemepánovi a mestu Bratislave mal na starosti Šafář, tzv. i š p á n . Bol ním výlučne niekterý člen bratislavskej mestskej rady.

-o-

1701 - 1800

Obyvatelia obce, ako bolo už spomínané, po celé stáročia sa zameriavalí na pestovanie víennej révy, lebo dorábanie vína bolo ich najdôležitejšou zložkou obživy. Takmer celá kultivovaná pôda bola vysadená vinohradmi. Polnohospodárstvo nebolo výnosné, len na niektorých málo miestach sa darilo na lúkach pri brehoch Malého Dunaja, pokiaľ tieto nezničili časté záplavy.

pestovanie
vína hlavný
zdroj obživy

x

Podľa záznamov z roku 1715 sa nachádza v chotári Vajnor 40 hektárov viníc, z roku 1720 už 53 hektárov. To znamená, že klčovaním a zriaďovaním ďalších viníc tento stav stále stúpal. Pravda je, že z týchto viníc mali prevažnú časť v rukách bratislavskí mešťanostovia, takmer 90%. Produkcia vína nebola všeade rovnaká a závisela od mnohých okolností. Vo viniciach obrátených smerom k severu bola úroda pomerne slabšia čo do kvantity a kvality vína, kým vinice ležiace smerom k južným svahom mali podstatne lepšie úrody a i dobré kvalitné vína.

výmery viníc
v chotári

x

Po prichode prác vo vinohradoch, hlavne v jar- práce vo
nom období pri kopáčke vinic, bolo nutné si na zv- vinohradoch
ládnutie týchto nárazových prác nájsť námedzíných "kopáčmi"
robotníkov, čo prezdrádza aj stará miere vinic -
k o p á č , t.j. plecha na okopanie ktorej bol pot-
rebný jeden pracovný deň. Teda aj výroba vína sa
počítala v celoročnom priemere na vedrá, približne úroda a cena
62 litrov vyrobeného vína v priemernom roku úrody vína
dvoch kopáčov /asi 8 árov/. To znamená, že v tých ča-
soch sa urodilo vo vajnorských vinohradov asi 600
vedier vína /3700 hl/ a cena vajnorského vína bola,
spolu s račianskym v Bratislave najvyššia, lebo za
jedno vedro sa platilo 2,25 zlatky /41/.

x

Vo Vajnoroch v januári 1726 vypukla zvláštna zvláštna nemoce
choroba- epidémia, ktorej popis nie je známy. Len v obci
to sa vie z matriky úmrtia, že v krátkej dobe zom-
relo na túto neznámu chorobu 39 ľudí, v niektorých
prípadoch dokonca celé rodiny, lebo práve od tejto
doby niektoré mená sa v obci už nevyskytujú. K tejto
nešťastnej chorobe pribudel aj záškrt, mreli aj deti.
Na dôvažok tohto nešťastia nebolo dostatok lekárov,
ani liekov, domáci "felčiari" nepoznajúc hlavné zá-
sady lekárskej vedy v diagnóze a ošetrovaní chorých
napadenutých týmito chorobami nemohli pomôcť a tak
sa stalo, že bol zaznačený ďalší značný úbytok oby-
vateľstva v obci.

x

V roku 1727 sa spomína pri obci výstavba majera výstavba
/teraz Sprinzlov/ pod názvom "Schweitzerei" ktorý majera
bol v husto zalesnenom lese bohaté zdobeným hruškami- "Sprinzlov"
plánkami, lánami pasienkov vhodných pre chov hospo-
dárskych zvierat. A tak sa tu začali neskoršie vyrá-
bať vynikajúce syry, čo bol dôsledok chovu zvierat.
Neskoršie sa spomína, že majiteľ tohto majera mesto

Bratislava sa zameralo aj na dovozenie a chovu špeciálnych hvajčiarskych kráv. Ďalej sa spomína, že na okoli tohto majera bolo aj hojnosť rýb a preto sa začali zriaďovať rybníky, čo bol ďalší zdroj príjmov majiteľa majera. Na to sa tu potulovalo aj množstvo ďalším kŕdlo divokých kačíc, ktoré obyvateľia chytali jednoducho do nastavených ok. Žiať, takto vyhynulo ročne aj okolo 200-400 mláďat.

chov kráv
a rýb

x

Už v tejto dobe sa spomína mimo majera aj to, že vo viniciach sa nachádzajú úhladné budovy tzv. "hajlochy", ktoré slúžili nielen na krátenie letných dní a radovánok, ale v prvom rade pre prácu pri prešovaní, ako aj príchytl počas nepriazni počasia. V týchto hajlochoch sa odoberal v oberačkách tzv. "desiatok" /zehend/ z úrody vína, ktorý vyplýval z povinností:

desiatky z
úrody vína

Práve raz počas takýchto oberačiek vznikol v jednej budove v hajlochu požiar a keďže potoky boli až do dna vyschnuté a vody nebolo široko-ďaleko, ľudia si pomohli čo mali po ruke- muštom. Týmto zásahom výšlo navnivoč mnoho kvalitného muštu, čo však nepomohlo, lebo za obet požiaru mimo muštu padol aj jeden z najkrajších hajlochov na okoli, ktorý zhorel úplne do tla /42/.

požiar vo
viniciach

x

Najlepší prehľad o hospodárskom stave a celkovej situácii objasňuje práve toto storočie, kde sú upresnené zásady života poddaného ľudu podľa "Tereziánskeho urbára" podľa ktorých sa začal riadiť ďalší hospodársky život v obci. V ňom sú konštatujete, že Vajnory mali v roku 1768 popri rozsiahlych vinohradoch už aj 150 hektárov oráčin a okolo 100 hektárov lúk. Preto väčšina tunajších obyvateľov je kvalifikovaná v tejto dobe ako sedliaci a nie Želiari i keď boli čiste vo viničadníckych sídliskách. Vajnory mali totiž v tom čase rozdrobenú pôdu. Zo svojich 150 poddaných

"Tereziánsky
urbár"

výmera ornej
pôdy

v mieste, ktorí boli za-
pisani v urbárskej tabuli,
väčšina /70/ hospodárlila iba
na osmine poddanskej usadlosti,
54 na Štvrtine usadlosti. Ostatní
domkári /16/ a tzv. "hofieri" bez domu.
Po vydaní urbára sa tzv. robôtná renta v
obci znížila pre štvrtinu usadlostí na 15
dní so záprahom a na 30 dní ručnej roboty.

Tereziánsky urbár určil od domu poplatok jeden zlatý ročne. Okrem toho vajnorskí obyvatelia, majitelia konských zápaľov, chodili raz do roka s ôsmymi vozmi na dlhú furmanku do Štajerského Krauca /Nového mesta/, odkiaľ vozili mešťancom obruče a iné potrebné veci. Keď neskôr Bratislava stratila záujem o tieto cesty, "oslobodila" od nich /v polovici 18 storočia/ vajnorských poddaných, za čo mestu museli platiť 80 zlatých za rok.

2

Poddanské povinnosti boli len častou úžitku ktorý plynul mestu Bratislave z Vajnor. V obci bol už spomínaný majer a rybníky tzv. "tajchy", avšak najväčšie zisky prinášali mestu vajnorské vinice. Bratislave patrilo z titulu vlastníctva osady aj tzv. hórne právo - p e r g r e c h t . Boli to dávky z viníc, ktoré sa vyberali v naturáliach, vo víne a ich odovzdávanie sa vždy veľmi prísne kontrolovalo. Takmer všetci vajnorčania mali v tom čase vinice, ale ich rozloha bola veľmi malá, prevažne i v takom malom rozsahu, že sa pohybovala medzi 1 až 6 kopáčmi. Väčšinu viníc v chotári vlastnili "cez- iní vlastníci polní", hlavne bohatí bratislavskí mešťania. Rozloha ich vinohradov sa totiž pohybovala až medzi 20-100 kopáčmi. Ďalší feudáli v okolí vlastnili vo vajnorskom chotári vinice takto: Ján Jeszenák z Ivánky

naturálne dávky a poplatky z vinic

pri Dunaji 74 kopáčov, ...ikuláš Pálffy pán na Záhorí
60 kopáčov, Ján Pálffy majiteľ pozinského a jurského
panstva dokonca 210 kopáčov, Karol Pálffy spoluma-
jiteľ červenokamenského panstva a pán na bratislavskom
hrade 80 kopáčov. Potom tu vlastnili v rozsahu
45 kopáčov i paulíny z tokajského mestečka T a l y a .

Súhrnná rozloha vlastných viníc, ktoré patrili
vajnorským poddaným na obrábanie, bola vtedy len na
355 kopáčov, čo predstavovalo len 12,5% z celkovej
plochy vinohradov vo svojom chotári /43/.

x

Velmi zaujímavým dokumentom je záznam z prvého februára 1768 roku, kde sa dozvedáme zo súdneho pojednávania o súčasnom stave a živote obyvateľov Vajnor takmer všetko z tohto obdobia. Z tohto záznamu sa dozvieme napríklad aj o pohybe obyvateľstva, povinnosti poddaných voči zemepánovi, ale je tu zmienka aj o boj za svoje práva, ktorých mali tak poskromne.

Toto pojednávanie vzniklo na podnet sťažnosti zo strany poddaných, ktorých zastupovali v ten deň richtár Ján Fašung starší, príslužní Štefan Krištofič starší, ďalej Pavol Belaj, Ondra Fašung starší, Štefan Krištofič mladší, potom zo starších obce Ján Vitáloš, Michal Krištofič, Pavol Žiška a notár Antonín Klenovič. Mesto Bratislavu zastupoval sudca Jozef Mederszky a senátor Alexander Kaviczky.

Zo zástupcov vajnorských občanov nevedel ani jeden písat a tak miesto ich podpisov viďno len križíky, kym ich zástupca za obec notár Klenovič zapisoval priebeh pojednávania pre nich zrozumiteľne moravsko slovenským nárečím, teda vajnorským dialektom.

Na začiatku pojednávania po zahájení úradných formalít na dotaz súdcov o pôvode vajnorčanov, títo svorne odpovedali, že sa označujú za dedičných poddaných a aj sami nepopierali, že sa nachádzajú v tomto stave.

Hovorili, že "okrem jednich sedem všetci zme rodiče Vajnorovi a naši predkové starodavne bivší ve Vajnorech od ktorich mi pochádzame, protože se uznávame za večitich poddanich našich pánov. Tich pak sedem tu se oženilo, zdejší osobi sabo pobrali, ktere tu své otcovské a dedinske užitky mali a maju..."

Potom nanesli zástupcovia Vajnor otásku urbára v chotári, kde si nárokovali na časť výnosov z lúk a pasienkov. Na tom im zástupcovia mesta dali jednoznačnú odpoveď, že "neexistuje žiadny kontrakt, ani iný písomný záznam o užívaní tzv. urbáru, toto sa vedelo od ich predkov ešte pred vyše 60 rokmi podľa pamäti a tak nezbýva nič iné, ako i nadalej odvádzat desiatky a pracovať pre zemepána takto":

- platíť od každého domu nech je dom ako dom 32 grošov ročne, ak sú dveja hospodári na dome, tak 16 grošov ročne,.

Roboty pre zemepána sa budú odbavovať tak ako pred 16 rokmi:

- jeden dom ktorý má 4 kusy dobytka, musí odpracovať s tromi kusmi dobytka na panskom jeden deň v týždni,

- dom, ktorý má dva kusy dobytka, tak s obidvoma raz do týždňa,

- ktorý dom nemá dobytka, tak "peší" musia dva krát do týždňa odpracovať na panskom.

Tresty za neplnenie si svojich povinností voči zemepánovi:

- ak niekto zmešká jeden deň pri 4 kusoch dobytka, zaplatí zemepánovi 12 grošov,

- majitelia dvoch kusov dobytka pri neúčasti za jeden deň na práci zaplatia zemepánovi 6 grošov,

- ak sa nezúčastní "peší", tak tento zaplatí za neúčasť na práci za jeden deň dva sedmáky pokuty.

Povinnosti v účasti na práciach pre zemepána sa

povinnosti
poddaných voči
zemepánovi

práce poddaných
na majetku
zemepána

tresty za nepl-
nenie si povin-
nosti

nedotýkalo "hoferov"- podnájomníkov,títo si to v dome len odbyvali ďľa dohody s majiteľom domu.

V otázkach pri škodách na obili,napr.ziste-
ných zátop,alebo kúkolia na obili,ďalej pri škode
na lichve sa ustaluje rozhodnutie podľa prísahy ža-
lobcov.Aj tu bude priznaná výška celkovej škody len
na jednu štvrtinu.

škody na
obilí

V ďalšom bode pojednávania sa rokovalo o stážnosti obce vo veci pasenia dobytka,ako aj napájania tohto na miestnom chotári pri majeri /Sprinzlov/,vraj škody zákaz napá-
ročia,ale..." árendátor Kösmocher by jak kravy tak aj naše stádó prez všecky škody napájet mohlo,dovolené nám sice bolo na Dunaj Lichvu našu napájeti honit,od toho času jak ten stav nám bil odjetí,ale potrikrát, ale zasej to nekerí páni Meščané nechcejí dopustiť, poneváč tam lúky majú- a to sice ani po ten čas,jak je už seno z tich luk zvezene,čo aj pastíri svedčit možu,kerím haleny z tejto príčiny zebrali..."

Berie sa na vedomie i to,že sa už nedával žiadnen desiatky zo "desiatok" z úrody.Dával sa jedine z tých polí,ktoré boli na pustých "sedliskách" /opuštene domy/ aj to ešte za starších sa pamätajúcich sa časov.Bolo to vtedy dôsledkom vymretia ľudí z týchto domov chorobami,alebo tureckým rabovaním a zabíjaním ľudí v obci.Pri tom bolo braté na zretel,že ani jedno z týchto jedenástich opustených sedlisk nie sú obrábané,lebo tieto im pri-náležajúce role a lúky sa užívajú takto:

- po jednej farár,rechtor a notár,po poltretej 5 prísavných /každý polovicu/ a po ostatných poddaní a to tak,že každý rok jeden hospodár.

Tolko zo záznamu,ktorý nám povedal skutočne toho vela a potvrdil,že vždy mal zemepán pravdu,kým na druhej strane poddanní mimo povinnosti voči zemepánovi takmer žiadnych práv. /44/

Okrem poddanískych povinností a vínnych dávok odviedali Vajnorčania cirkevný desiatok v naturáliach a štátne dane taz. Kontrabúciu do kráľovskej pokladnice. No napriek tomu, že v 18. storocí pominuli vojnové časy, nadalej zostávala poddaným povinnosť živiť vojsko, lebo sa zriadila armáda už ako stálá i bez kasární a títo vojaci boli ubytovaní po okolitých obciach, teda aj vo Vajnoroch, kde dokonca sídlil v rokoch 1784-1788 slávny "Nasuaský jazdecký regiment".

Ked po vydani Terencianskeho urbáru zúžila sa pre Vajnory robotná i peňažná renta, rozhodli sa mestania odškodniť za vzniknuté škody a stratami rozšírením panských pasienkov na úkor poddanskej pôdy. Odvtedy Vajnorčania trvalo trpeli nedostatkom pasienkov, na ktorý sa stav znova sťažovali v roku 1785, no bezvýsledne. Inou trvalou starostou miestnych poddaných bol nedostatok dreva na kúrenie. Po vyjdení Urbára uzavreli so svojimi pánnimi dohodu, že nebudú žiadat drevo na kúrenie, ktoré im podľa Urbára patrilo a za túto dobu budú oslobođení od urbárskych dávok - kapúnov, kureniec a vajec /45/.

cirkevné
desiatky
a štátne dane

1801 - 1899

Priebeh 19. storocia vo Vajnoroch je podložený už bohatším dokumentačným materiálom ktorý sa našiel v niektorých prípadoch u domácich obyvateľov, alebo v zápisoch v rôznych prístupných prameňoch. V celom procese vývinu obce z tohto storocia vidno jeho kultúrny život, politický postoj obyvateľstva, hospodársky vývoj, rast obyvateľstva, divelné pohromy, počiatky družstevníctva a iné udalosti.

vývin obce
v 19. storocí

x

Začneme názvami obce, lebo v tomto časovom období mala viacero úradných názvov, jednak pre úradné reči

v Bratislave, kde prevládala maďarskina a nemčina. Prvý maďarský názov obce, ktorý sa používal najviac v hľadiskach pri rôznych pojednávaníach bol P r a c s a -Szöllös, kým v nemčine sa používal názov W e i n e r n , alebo Pratschan.

Obec mala začiatkom tohto storočia pri prvom súpis domov a obyvateľov prevádzanom v roku 1828 celkom 161 domov a 1179 obyvateľov rôznych náročností.

x

Vajnorčania po zlych skúsenostach v súdnych sáležitostiach so svojimi páni, olutovali predchádzajúcu dohodu a v roku 1815 sa rozhodli predložiť znova všetky stažnosti na svojich pánov pred stoličný súd v Bratislave a tak vznikol tzv. u r b á r s k y proces. Stažnosť spísali podčiari do 12 bodov, keď v úvode stažnosti zdôvodňujú svoje rozhodnutie obrátiť sa proti pánom k vyššej inštancii a pišu: "Niže podepsanu osada tak z velku psotu a nedostatečnu se dna na den prenasledovana jest... u Slavneho Panstva, ktoré žiada poslušnosť a úctivosť a protože jej... nijako pomožene neny, niže doložene terchi ponižene predložene prinutena jest".

Tak v prvom bode sa hovorí o každoročných povodniach, ktoré strpčovali obyvateľstvu život v ktorej súvislosti museli vajnorčania odohnať svoj dobytok mimo nebezpečenstva do hôr tzv. pustákov, ale toto im panstvo v roku 1814 zakázalo a tak museli dobytok nechávať v maštaliach až kým vody neupadli.

V ďalších bodoch sa hovorí, že už v roku 1812 mesto odňalo ďalší pasienok Pri vinohradoch, potom stratu časti obecného pasienku na tzv. Ovsinie, ďalej panstvo zakázalo Vajnorčanom pásť už dávnejšie dobytok v Karlovom háji. Spomínali v stažnosti aj to, že nemajú dostatok dreva, lebo im toto panstvo neumožnilo kúpiť za primeranú cenu, vynucovanie robiť furmani, navyše časté posielanie vojakov do Vajnor, vy-

beranie myta keď si idú zomlieť obilie a o holbu
vysší vinohradnícky poplatok ako pre ostatných
majitekov viníc v ich chotári.

Výsledkom tohto procesu boli zo strany sto-
ličného súdu, kde prebiehal tento proces, urobené ur-
čité ústupky. Tak v prvom rade bratislavskí mešťania
povolili tým obyvateľom, ktorí mali vinohradmi medzi
Pustákmami vyrúbať okolia nich húštiny najviacej na
dva siah, ostatným vinohradníkom povolili už len vy-
koreníť trníe vo vlastných viniciach. Po druhé mestskí
páni sa zaviazali predávať obci drevo na kúrenie za
takú cenu ako meštanom. A po tretie, za množstvo zab-
ratých pasienkov v posledných 50 rokoch slúbilo panst-
vo odčleniť v apríli 1819 pri vinohrade Táborek obecný
pasienok.

Richtár, prísažní a celá obec vajnorská tieto ústup-
ky prijali s vďačnosťou a zaviazali sa teraz i v bu-
dúcnosti odstúpiť od všetkých bodov žaloby. Tento celý
proces sa skončil viac menej neslávne až v roku 1821
a tým aj kapitola z jedných posledných urbárskych pro-
cesov vajnorských poddaných proti svojmu zemepánovi
mestu Bratislava./46/

koniec
urbárskeho
procesu

x

Zo živelných pohrôm, ktoré tak často navštevovali
obec Vajnory, boli hlavné požiare a tých malých, ale aj
veľkých bolo neúrekom. Niektoré z tých väčších ktoré
mali za následok značné škody na hospodárstve, ale aj
kultúrnych pamiatok obce, si pečlivo zapisoval do svo-
jej rodnej kroniky Pavol F e k e t e , r. 1811. Tento
bol v mieste od roku 1860 až 1875 richtárom. Časti zá-
pisov sú autentické, neskôršie ich dopĺňal zápismi jeho
syn a tak to šlo z pokolenia na pokolenie.

živelné
pohromy
v obci

Prvý veľký požiar sa spomína v zápisoch z 2. mája
1842, ktorý vypukol v strede dediny. Ako vyplýva zo zá-
pisu, zhoreli najmä stodoly-ktoré chvalabohu neboli
naplnené krmou, no požiar sa rozšíril aj na obytné bu-
dovy z ktorých mnohé padli za obet požiaru. Počas tohto

prvý veľký
požiar

počiariu mala výhoriť nie len časť obce, ale aj miestna fara a v nej tam uložené najstaršie písomnosti, matriky a iné dokumenty z histórie obce.

x

Pozrime sa aj aké mali Vajnory komunikačné spojenie s Bratislavou a jej okolím začiatkom minulého storočia, keď už vtedy sa tieto spojenia vylepšovali stálym budovaním nových ciest. V tom čase z Bratislavы bola jedna hlavná cesta pokračovaním terajšej Steinerovej /bývalá Križna/ na konci ktorej sa rozchádzala dvomi smermi, jedna na Trnavu a druhá na samotné Vajnory. Tieto cesty spájali Bratislavу aj so Žitným ostrovom cez Vajnory, či cez Vrakunský most.

cestné spojenie Vajnor

x

A potom na to nastávajú aj v samotnej doprave prevratné zmeny ktoré signalizujú modernizáciu dopravy. Začalo sa to zatiaľ budovaním a zriaďovaním konskej železnice z Bratislavы do Trnavy a mala prechádzať cez horný koniec vajnorského chotára pod viñohradami smerom na Sv.Jur. Jej výstavba sa započala v marci roku 1840 a prvý úsek do vedľajšieho Sv.Jura otvorili s premávkou 28. septembra toho istého roku. Ďalšie etapy boli zamerané ďalej smerom na Pezinok a konečne aj Trnavu, keď celú túto stavbu dokončili v roku 1846. Prvý vlak s konským potahom do Trnavy z Bratislavы bol "vyštartirovaný" prvého júna 1846 a jeho cesta s prestávkami na zástavkách trvala dve a pol hodiny.

konská železnica

Na túto konskú železnicu boli už napojené aj Vajnory a ich zastávka je v jednej mape vyznačená ako "Wainor". Umiestnenie nie je presne vyznačené, lebo sú dve alternatívy jej presnejšieho umiestnenia. Prvá hovorí podľa cenníkov Prvej maďarskej Bratislavsko-Trnavskej železnice /konskej/ z roku 1849, že jej vzdialenosť od Rače je pol, kým od Sv.Jura len štvrt míle. To znamená, že by zastávka mala byť pri

zástavka "Wainor"

"Pustom kostolíku" v strážnom domku, kde aj viedla cesta z Čiernej vody do Sv.Jura. Podľa druhej, ale snáď aj presnejšej alternatívy, je iná poloha zasadeného zástavka na starom situačnom pláne pri ceste smerom na Sprinzlov majer, teda bližšie k Rači.

X

Táto konská železnica, aj keď na tú dobu splnila svoje poslanie na prepravu osôb a tovaru, ako aj pošty, bola nútene ustúpiť modernejším dopravným prostriedkom v podobe parných strojov, ktoré postupne vytlačili konskú prepravu a dopravu po železnici. A tak sa prikráčuje i na tomto úseku k prerobeniu trasy konskej železnice na parné lokomotívy. Jej ukončenie sa stáva po takmer tridsať ročnej činnosti konskej železnice, keď 1. mája 1873 prechádza týmto smerom prvý osobný vlak s parnou lokomotívou. Prat z Bratislavu do Leopoldova išla pôvodne z Vajnor do Račišdorfu /1872-1873/ a až v roku 1883 bola doplnená spojkou z Račišdorfu na terajšie hlavné nádražie.

Predtým staršie spojenie mala Bratislava po železnici už v roku 1848 na parné lokomotívy keď sa mesto napojilo na železničné traťové spojenie z Viedňou a o dva roky 1850 aj z druhej strany smerom na Bratislavu- Budapest so zástavkou vo Vajnoroch /47/.

X

Prvé správy o muzike vo Vajnoroch pochádzajú zo začiatku 19. storočia, keď sa tu grupovala skupina muzikantov, z ktorých každý jeden hrával na hudobný nástroj zvaný "šutky", ktorý názov pochádzal zrejme z miesta kde vyrávali. Lebo títo šutkári účinkovali v letných mesiacoch po nedeliach a sviatkoch v peknom prírodnom prostredí pod starými veľkými dubami a miesto má svoj názov Šutky, zrejme im tento názov zostal z ich muzicirovania z tohto obdobia.

X

V roku 1848 sa končí obdobie šutkárov, keď tito zakladajú inú - h u s l o v ú muziku. Podnet k jej vytvoreniu podľa pamätníkov im mali dať ruské kosácke vojská, ktoré koncom mája a začiatkom júna 1849 táborili nielen v Bratislave, ale aj vo Vajnoroch počas politických konfliktov medzi Viedňou a Peštou. Tieto kosácke vojská mali mať aj svoju jazdeckú hudbu ktorá pri svojom odchode z vŕaku za občerstvenie zo strany vajnorského obyvateľstva darovala im časť sláčikových hudobných nástrojov, ktoré potom úplne vytlačili šutky a samotní ich hudebnici sa preorientovali na huslovú muziku. Zachovali sa nám aj mená a obsadenie tejto huslovej muziky:

1. husle	Ján Krištofič r.1826 ako predník
2. husle	Filip Benčič r.1823
1. kontra	Ján Mařárek r.1830
2. kontra	Ján Belaj r.1822
klarinet	Jozef Zeman r.1828
b a s a	Ján Orth r.1827

Končí sa po krátkom jestvovaní aj ich obdobie, aby nastala éra neskoršie slávnej vajnorskej dychovej hudby...

x

V Bratislave v polovici tohto storočia prebieha spoločensko-kultúrny život a tým aj upevnenie národného uvedomenia a boj proti maďarisácii, ktorý sa viedol cez Študentov v meste. Títo v duchu Štúrovských tradícii porindali pravidelné výlety na starodávny slovenský Devín spravidla na turičny pondelok. Niekedy ich spájali so spomienkou na memorandové oslavu. Pri tejto príležitosti hodnotili Študenti význam 6. júna 1861, keď slovenský národ po prvý raz ukázal znak národného života. Na výlete sa zúčastňovali okrem slovenských Študentov takmer všetci Stupavčania s učiteľom Tom Strýčkom, lamačský vlastenecký farár Franc, známy Jurký rodák Hergott a aj Vajnordci.

huslová hudba
vo Vajnoroch

oživenie národného po-
vedomia

Ak potom hodnotíme ďalej kultúrny Šivot v Bratislave a na okoli najmä v rokoch sedemdesiatich tohto storočia, je silne poznačený úsilím maďarských Sovinistických kruhov, ktoré ovládajú väčšinou kultúrnych inštitúcií a zmocňujú sa v prvom rade školstva.

Týmto maďarizačným snažením úplne oddoláva ľud z okolitých obcí, ktorý vo svojich kultúrnych prejavoch si zachováva svoj starobylý ráz. Preto je pochopiteľné, že slovenské národné hnutie v meste snaží sa o zblíženie so slovenským ľudom, hlavne Vajnor, Lamača, Dúbravky, Rače be i Žarnovica /48/.

X

Druhý zaznamenaný veľký požiar vo Vajnorochoch vypukol 15. júna 1864 dokonca u samotného richtára obce, keď následkom tohto požiaru boli postihnuté zase v prvom rade hospodárske budovy, menovite stodoly. Len u menovaného richtára v stodole zhorela uskladnená zásoba 200 meric zbožia, ďalej vyprecovalo 29 úrov včiel na záhumni a tak mu zostalo len 20 úrov včiel, ktoré mal uložené v chotári mimo obec. A keďže požiarom boli postihnutý nielen richtár, ale aj okolití gazdovia, ktorým tiež vznikli veľké škody, na podnet samého richtára bola prevedená v obci zbierka v prvom rade poživne, potom obilia a finančných prostriedkov pre postihnutých. Mená týchto ako aj množstvo zapožičaného obilia a peňazí si zapisoval do svojho denníka a nachádza sa stále u jeho potomkov.

druhý veľký
požiar v obci

X

